

Міністерство освіти і науки України
Інститут археології НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)

III міжнародний науковий семінар

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**присвячений 100-літтю від дня народження
відомого науковця Бориса Тимощука**

Тези доповідей

м. Чернівці, 13 грудня 2019 р.

Чернівці

Мехнодрук

2019

ОРГКОМІТЕТ

Добржанський О. В., д.і.н., проф. (*голова*)
Скорейко Г. М., к.і.н., доц. (*заступник голови*)
Моця О. П., д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України
Чучко М. К., д.і.н., проф.
Пивоваров С. В., д.і.н., проф.
Михайлина Л. П., д.і.н., доц.
Возний І. П., д.і.н., проф.
Рідуш Б. Т., д.г.н., проф.
Петраускас О. В., к.і.н., ст.н.с.
Манігда О. В., к.і.н., н.с.
Ткачук Т. М., к.і.н.
Черновол Д. К., м.н.с.
Грига В. В.
Буйновська Є. В.
Боднарюк М. І.
Руснак О. В., к.і.н.
Калініченко В. А., к.і.н.
Ільків М. В., к.і.н. (*секретар*)

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей III міжнародного наукового семінару, присвяченого 100-літтю від дня народження відомого науковця Бориса Тимошука (м. Чернівці, 13 грудня 2019 р.). – Чернівці: Технодрук, 2019. – 176 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини та сусідніх регіонів. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та раннього нового часу, а також історії вивчення, охорони та використання об'єктів археологічної спадщини, музеєфікації старожитностей краю. Результати досліджень представили науковці та краєзнавці з Чернівецької, Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської областей, Києва, Ужгорода, Луцька, Кам'янка-Подільського (Україна), Кишинєва (Молдова), Сучави (Румунія), Будапешта (Угорщина).

© Науково-дослідний Центр
Буковинознавства, 2019
© Автори, 2019

Виноградська К. Архітектурно-археологічні дослідження на території церкви Св. пророка Іллі у селі Суботів Черкаської області.....	34
Возний І. «Зернові» ями в господарстві населення Північної Буковини в X–XIV ст.	36
Горбаненко С. Палеоетноботанічні дослідження середньовічної кераміки з Хотинської фортеці.....	39
Грига В., Ємчук В. Дослідження на Чорнівському городищі в 2018 р.	41
Dergaciova L., Bodnariuc N. Descoperiri numismatice din Orșeni, Nordul Bucovinei	44
Добрянський В. Старожитності XII-XIII ст. поблизу Росохача на Тернопільщині та походження географічних назв давньоруського часу: міждисциплінарна взаємодія студій з археології та ономастики.....	48
Драгомирецька О. Олег Кандиба – археолог зі світовим іменем.....	51
Ignătescu S. Cercetări de dendrologie în corespondența dintre Ceslav Ambrojevici și Vasile Ciurea	54
Льків М. Дві датовані епіграфічні пам'ятки з кириличними написами з Хотинського замку.....	55
Льків М., Калініченко В., Пивоваров С. Залізні «наконечникоподібні гривни» зі слов'янського поселення Рідківці: до постановки питання	58
Калініченко В. Предмети озброєння дальнього бою із середньовічного поселення в Рідківцях: попереднє повідомлення	60

Порівняно грубе виконання шляхом кування надає стержням вигляду заготовок-напівфабрикатів. Однак стандартизована форма й археологічні та історичні паралелі серед інших регіонів Європи дають підстави висловити припущення, що перед нами різновид немонетних форм грошей – «платила». Вони відомі у вигляді шкурок тварин, шматків тканини та різних залізних брусків на обширних землях середньовічних Русі, Поволжя, Великої Моравії, Полаб'я, Прибалтики, Польщі (Adamczyk, 2004). Особливо вивчалися поширені у Моравії залізні сокироподібні гривни.

Впродовж останніх років було виділено також «наконечникоподібні гривни» – видовжених форм стержні із завуженими кінцями, один з яких має прямокутний чи округлий профіль, а інший – клиноподібний. Вони відомі, зокрема, з території Сілезії, Мазовії, Чехії, Малопольщі, Моравії, Словаччини, де датуються переважно IX-X ст. (Wachowski, 1997; Kotowicz 2002). Як можливий варіант такого «платила» згадувалися знахідки із Судової Вишні (Лівох, 2019). Дослідники припускають, що вони з'явилися під великоморавським впливом (Ginalski, Glinianowicz, Kotowicz, 2013).

Таким чином, уніфікована форма та розміри залізних стержнів з поселення Рідківці (уроч. Стара Рогатка), а також аналогії на значній території країн Центральної Європи, дозволяють ідентифікувати їх з «наконечникоподібними гривнами». Очевидно, їх поява на поселенні теж пов'язана із великоморавським впливом, який простежується і на інших категоріях знахідок. Диференціація за метричними параметрами та датування стандартизованих залізних брусків вимагають окремого вивчення, однак їх хронологія цілком вписується в межі IX-X ст.

Віталій Калініченко (Чернівці)

**ПРЕДМЕТИ ОЗБРОЄННЯ ДАЛЬНЬОГО БОЮ ІЗ
СЕРЕДНЬОВІЧНОГО ПОСЕЛЕННЯ В РІДКІВЦЯХ:
ПОПЕРЕДНЄ ПОВІДОМЛЕННЯ**

Предмети озброєння є однією з найбільш яскравих і важливих категорій знахідок епохи середньовіччя. Вони виступають цінним джерелом для дослідження цілої низки питань з минулого населення Центрально- та Південно-Східної Європи. Їх вивчення дозволяє проаналізувати військову культуру середньовічного населення,

реконструювати етапи та шляхи потрапляння різних категорій предметів озброєння, взаємозв'язки та взаємовпливи, отримати інформацію про регіональні особливості використання зброї тощо. До того ж предмети озброєння виступають важливим хронологічним індикатором, який на основі видових характеристик та супровідного матеріалу дає змогу відповісти на низку питань з військово-політичної історії населення різних регіонів.

Дослідження старожитностей цього часу за останні роки дозволяє стверджувати, що території межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра (сучасна Чернівецька обл. України) є одним із унікальних регіонів в контексті вивчення матеріальної та духовної культури населення, яке тут мешкало. Значну колекцію предметів озброєння як ближнього, так і дальнього бою було виявлено під час археологічних досліджень поселення та городища поблизу с. Рідківці (уроч. Стара Рогатка), виявлених С. Пивоваровим та Л. Михайлиною у 1999 р. У такій кількості на одній поселенській структурі предмети озброєння трапилися вперше на землях межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра, позаяк зброя трапляється в регіоні у такій кількості переважно на городищах цього часу. Серед загальної кількості знайдених на пам'ятці предметів озброєння особливої уваги заслуговує зброя дальнього бою, серед яких наконечники стріл різних типів, чисельністю понад 100 екземплярів, деталі колчанів, дротиків тощо. Вони є цінними для реконструкції військової культури Карпато-Балканського регіону, взаємовпливів та взаємовідносин у IX-X ст. в Центральній- та Південно-Східній Європі.

Озброєння дальнього бою з поселенської структури поділяється на кілька категорій. До першої з них відносяться залізні наконечники лучних стріл (рис. 1). Усі вони поділяються на втульчасті та черешкові, переважно пошкоджені та деформовані. Звертають на себе увагу втульчасті наконечники стріл задовільної збереженості. Окремі з них – ромбоподібної, лавролистої форми або одношипні. Відзначимо, що втульчасті наконечники стріл порівняно рідко зустрічаються на пам'ятках IX-X ст. в Карпато-Балканському регіоні. Найбільш чисельною категорією наконечників стріл виступають черешкові, котрі за кореляцією форми пера поділяються

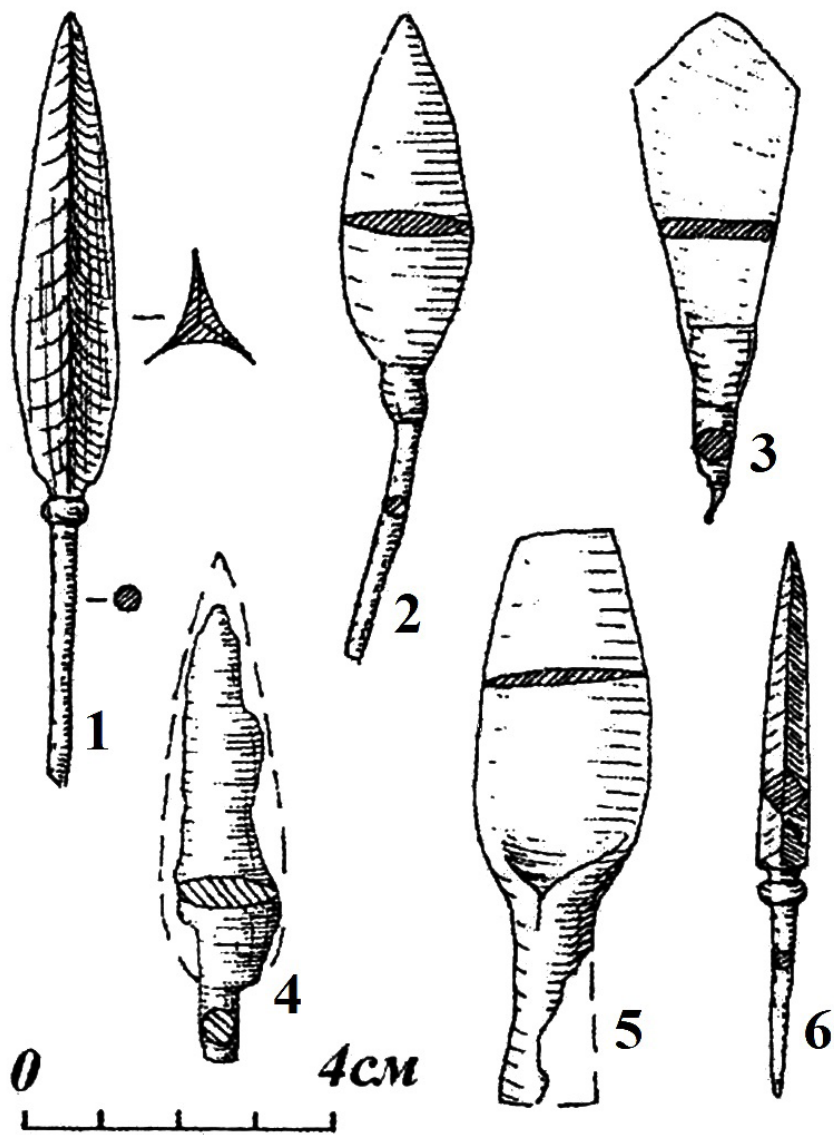

Рис. 1. Наконечники стріл з Рідківецького поселення
(за Пивоваров, 2010).

на листоподібні, ромбоподібні, лавролисті, двошипні тощо. Окремі з них – окалені. Досить значна частина наконечників відноситься до гранчастих або бронебійних. Окремої уваги заслуговують гранчасті наконечники стріл з трикутним бойовим проникателем. Більшість з означених вище наконечників за матеріалами Центрально- та Південно-Східної Європи в широких межах датуються VIII-X ст., однак за іншими датуючими матеріалами з Рідківецького поселення усі наконечники стріл можна датувати IX-X ст.

До другої категорії предметів озброєння дальнього бою з археологічного комплексу відносяться деталі колчанів, серед яких присутні скоби, пластини тощо. Аналогії їм відомі за матеріалами суміжних хронологічних пам'яток в Угорщині, Румунії, Словаччині, Чехії тощо. Важливими та рідкісними виступають також знахідки металевих дротиків.

Отже, знахідки предметів озброєння дальнього бою з Рідківецького поселення є надзвичайно важливими для реконструкції військово-політичної історії регіону в IX-X ст. Вони свідчать про розвинуту військову культуру та у місцевого населення та дозволяють говорити про присутність кочового субстрату на території поселенської структури. Вивчення поселення в Рідківцях планується продовжити в майбутньому, що, сподіваємося, дозволить відповісти на низку питань військово-політичного розвитку населення регіону у VIII-X ст.

*Фрозіна Клим (Мигове),
Микола Ільків (Чернівці)*

НОВОВІЯВЛЕНИЙ КАМІНЬ ІЗ НАДПИСАМИ У с. МИГОВЕ НА ВИЖНИЧЧИНІ

У 2019 р. у південній частині с. Мигове при незначному зсуві ґрунту місцеві жителі, зокрема, Романюк Галина Іванівна, виявили камінь, який частково виступав з-під землі та містив на своїй поверхні зображення. Це спровокувало активізацію «шукачів скарбів», які обкопали й дещо змістили камінь та почали пошуки з металодетекторами в околицях, у т.ч. на рештках австрійських окопів часів I світової війни на вершині пагорба.

Місцезнаходження являє собою невелику зсувну терасу на схилі пагорба на правому березі Чорного Потoku (від якого однойменно

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей III міжнародного наукового семінару,
присвяченого 100-літтю від дня народження
відомого науковця Бориса Тимощука

м. Чернівці, 13 грудня 2019 р.

Комп'ютерна верстка – ***В.А. Калініченко***

*На обкладинці: фото Б.О.Тимощука, фібула та піч-кам'янка з поселення
Кодин, фрагмент слов'янського горщика із селища Гореча II (Чернівці).*

Підписано до друку 10.10.2019. Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 10,23. Зам. № 38. Тираж 150 прим.

Видавець та виготівник: ПВКФ «Технодрук»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1841 від 10.06.2004 р.

58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. (0372) 55-05-85